

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ανά χείρας βιβλίο πραγματεύεται τις τεράστιες διαφορές ανάμεσα στα εισοδήματα και το βιοτικό επίπεδο που χωρίζουν τις πλούσιες χώρες του κόσμου (όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία) από τις φτωχές (όπως εκείνες της υποσαχάριας Αφρικής, της κεντρικής Αμερικής και της νότιας Ασίας).

Ενώ γράφουμε αυτές τις γραμμές, η βόρεια Αφρική και η Μέση Ανατολή συγκλονίζονται από την «Αραβική Άνοιξη» που ξεκίνησε με την αποκαλούμενη Επανάσταση των Γιασεμιών, η οποία αρχικά πυροδοτήθηκε από τη δημόσια κατακραυγή για την αυτοκτονία του υπαίθριου μικροπωλητή Μοχάμεντ Μπουαζίζι στις 17 Δεκεμβρίου 2010. Στις 14 Ιανουαρίου 2011 παραιτήθηκε ο πρόεδρος Ζίνε Ελ Αμπιντίν Μπεν Αλι, ο οποίος κυβερνούσε την Τυνησία από το 1987. Ωστόσο, ο επαναστατικός ζήλος εναντίον της εξουσίας των προνομιούχων ελίτ στην Τυνησία όχι μόνο δε μετριάστηκε, αλλά ενισχύθηκε, ενώ είχε ήδη εξαπλωθεί και στην υπόλοιπη Μέση Ανατολή. Στις 11 Φεβρουαρίου 2011 ανατράπηκε ο Χόσνι Μουμπάρακ, που κυβερνούσε την Αίγυπτο με σιδερένια πυγμή για σχεδόν τριάντα χρόνια. Η μοίρα των καθεστώτων του Μπακρέιν, της Λιβύης, της Συρίας και της Υεμένης παρέμενε αβέβαιη όταν ολοκληρώναμε αυτό τον πρόλογο.

Οι ρίζες της δυσαρέσκειας σε αυτές τις χώρες εντοπίζονται στη φτώχεια τους. Τα εισοδήματα του μέσου Αιγύπτιου ανέρχονται στο 12 τοις εκατό περίπου των εισοδημάτων του μέσου πολίτη των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ το προσδόκιμο όριο επιβίωσής του είναι κατά δέκα χρόνια μικρότερο· το 20 τοις εκατό του πληθυσμού της Αιγύπτου ζει στην έσχατη ένδεια. Παρότι οι διαφορές αυτές είναι σημαντικές, στην πραγματικότητα είναι μικρότερες σε σύγκριση με τις διαφορές ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και τις φτωχότερες χώρες του κόσμου, όπως η Βόρεια Κορέα, η Σιέρα Λεόνε και η Ζιμπάμπουε, όπου πάνω από το μισό του πληθυσμού ζει στη φτώχεια.

Για ποιο λόγο η Αίγυπτος είναι σε τόσο μεγάλο βαθμό πιο φτωχή από τις Ηνωμένες Πολιτείες; Ποιοι είναι οι περιορισμοί που εμποδίζουν τους Αιγύπτι-

ους να αποκτήσουν μεγαλύτερη ευημερία; Η φτώχεια της Αιγύπτου είναι μια παγιωμένη κατάσταση ή μπορεί να εξαλειφθεί; Μια λογική αφετηρία για να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε τις απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι να ακούσουμε τι λένε οι ίδιοι οι Αιγύπτιοι για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και για τους λόγους για τους οποίους εξεγέρθηκαν εναντίον του καθεστώτος Μουμπάρακ. Η εικοσιτετράχρονη Νόχα Χαμέντ, η οποία εργάζεται σε μια διαφημιστική εταιρεία στο Κάιρο, διατύπωσε απερίφραστα τις απόψεις της ενώ διαδηλώνε στην πλατεία Ταχρίρ: «Υποφέρουμε από τη διαφθορά, την καταπίεση και την κακή παιδεία. Ζούμε μέσα σ' ένα διεφθαρμένο σύστημα, το οποίο πρέπει ν' αλλάξει». Ένας άλλος διαδηλωτής στην πλατεία, ο εικοσάχρονος φοιτητής Φαρμακευτικής Μοσαάμπ Ελ Σαμί, συμφώνησε μαζί της: «Ελπίζω ότι μέχρι τα τέλη του χρόνου θα έχουμε μια εκλεγμένη κυβέρνηση, θα υπάρχει καθολική ελευθερία και θα έχουμε βάλει ένα τέλος στη διαφθορά που επικρατεί σε ολόκληρη τη χώρα». Οι διαδηλωτές στην πλατεία Ταχρίρ διαμαρτύρονταν ομόφωνα για τη διαφθορά της κυβέρνησης, την ανικανότητα των δημόσιων υπηρεσιών και την έλλειψη ίσων ευκαιριών στη χώρα τους. Επέκριναν ιδίως την καταστολή και την ανυπαρξία πολιτικών δικαιωμάτων. Όπως έγραψε στο Twitter στις 13 Ιανουαρίου 2011 ο Μοχάμεντ Ελ Μπαραντέι, ο πρώην διευθυντής του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας: «Τυνησία: καταστολή + έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης + απόρριψη διαύλων για ειρηνική αλλαγή = ωρολογιακή βόμβα». Τόσο οι Αιγύπτιοι όσο και οι Τυνησιοί θεωρούσαν ότι η θεμελιώδης αιτία για τα οικονομικά προβλήματά τους ήταν η έλλειψη πολιτικών δικαιωμάτων. Όταν οι διαδηλωτές άρχισαν να διατυπώνουν με πιο συστηματικό τρόπο τα αιτήματά τους, τα πρώτα δώδεκα άμεσα αιτήματα που ανάρτησε στο Διαδίκτυο ο Ουαέλ Χαλίλ, ο μηχανικός λογισμικού και μπλόγκερ που αναδείχτηκε σε έναν από τους ηγέτες του αιγυπτιακού κινήματος διαμαρτυρίας, επικεντρώνονταν όλα στην πολιτική αλλαγή. Οι καθαρά οικονομικές διεκδικήσεις, όπως η αύξηση του βασικού μισθού, συγκαταλέγονταν στα μεταβατικά αιτήματα, τα οποία θα υλοποιούνταν σε δεύτερο χρόνο.

Για τους Αιγύπτιους, ανάμεσα στα «βαρίδια» που τους κρατούσαν καθηλωμένους περιλαμβάνονταν το αναποτελεσματικό και διεφθαρμένο κράτος, μια κοινωνία στην οποία δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το ταλέντο, τις φιλοδοξίες και την επινοητικότητά τους και η ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας. Ωστόσο, αναγνώριζαν ότι οι ρίζες αυτών των προβλημάτων ήταν πολιτικές. Όλα τα οικονομικά προβλήματά τους απέρρεαν από τον τρόπο άσκησης της πολιτικής εξουσίας στην Αίγυπτο και από τη μονοπώλησή της από μια μικρή ελίτ. Κατανοούσαν, λοιπόν, ότι αυτό ήταν το πρώτο πράγμα που έπρεπε να αλλάξει.

Παρ' όλα αυτά, η άποψη των διαδηλωτών στην πλατεία Ταχρίρ αποκλίνει σημαντικά απ' το συμβατικό τρόπο σκέψης. Όταν εξηγούν για ποιους λόγους η Αίγυπτος είναι μια φτωχή χώρα, οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί και σχολιαστές δίνουν έμφαση σε εντελώς διαφορετικούς παράγοντες. Κάποιοι υπογραμμίζουν ότι η φτώχεια της Αιγύπτου οφείλεται κατά κύριο λόγο στη γεωγραφική θέση της, στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της χώρας καλύπτεται από ερημικές εκτάσεις, ότι οι βροχοπτώσεις δεν είναι επαρκείς, ότι το έδαφος και το κλίμα δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη μιας παραγωγικής γεωργίας. Αντίθετα, άλλοι επισημαίνουν τα πολιτισμικά γνώρίσματα των Αιγυπτίων, τα οποία υποτίθεται ότι φέρουν προσκόμματα στην οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία. Οι Αιγύπτιοι, υποστηρίζουν οι θιασώτες αυτής της προσέγγισης, δε διαθέτουν το είδος της εργασιακής ηθικής και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που επέτρεψαν σε άλλους λαούς να ευημερήσουν· αντίθετα, ασπάστηκαν τις ισλαμικές πεποιθήσεις, που δε συμβαδίζουν με την οικονομική επιτυχία. Μια τρίτη προσέγγιση, η οποία κυριαρχεί ανάμεσα στους οικονομολόγους και τους πολιτειολόγους, βασίζεται στη θεωρία ότι πολύ απλά οι κυβερνήτες της Αιγύπτου δε γνωρίζουν τι είναι απαραίτητο για να ευημερήσει η χώρα τους και ότι στο παρελθόν εφάρμοσαν λανθασμένες πολιτικές και στρατηγικές. Σύμφωνα με αυτή τη συλλογιστική, αν οι κυβερνήτες της Αιγύπτου λάμβαναν τις σωστές συμβουλές από τους σωστούς συμβούλους, θα ακολουθούσε και η ευημερία. Για τους εν λόγω ακαδημαϊκούς και ειδήμονες, το γεγονός ότι η Αίγυπτος διοικήθηκε από μικρές ελίτ που πλούτιζαν εις βάρος της κοινωνίας δε θεωρείται συναφές με τα οικονομικά προβλήματα της χώρας.

Σε αυτό το βιβλίο θα υποστηρίξουμε ότι έχουν δίκιο οι Αιγύπτιοι στην πλατεία Ταχρίρ, και όχι οι ακαδημαϊκοί και οι σχολιαστές. Πράγματι, η Αίγυπτος είναι μια φτωχή χώρα επειδή κυβερνήθηκε από μια περιορισμένη ελίτ, η οποία οργάνωσε την κοινωνία προς όφελός της και εις βάρος της μεγάλης μάζας του λαού. Η πολιτική εξουσία ήταν συγκεντρωμένη στα χέρια μιας δράκας ανθρώπων και χρησιμοποιήθηκε για να πλουτίσουν αυτοί που την κατείχαν, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η περιουσία του πρώην προέδρου Μουμπάρακ ανερχόταν σε 70 δισ. δολάρια. Ο μεγάλος χαμένος ήταν οι Αιγύπτιοι, όπως πολύ ορθά αντιλαμβάνονται και οι ίδιοι.

Θα δείξουμε ότι αυτή η ερμηνεία για τη φτώχεια της Αιγύπτου, η ερμηνεία των απλών ανθρώπων, προφέρει ένα γενικό επεξηγηματικό σχήμα για τους λόγους για τους οποίους οι φτωχές χώρες είναι φτωχές. Είτε πρόκειται για τη Βόρεια Κορέα είτε για τη Σιέρα Λεόνε ή τη Ζιμπάμπουε, θα δείξουμε ότι οι φτωχές χώρες είναι φτωχές για τους ίδιους λόγους που και η Αίγυπτος είναι φτωχή. Χώρες όπως η Μεγάλη Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες έγιναν πλού-

σιες επειδή οι πολίτες τους ανέτρεψαν τις ελίτ που έλεγχαν την εξουσία και δημιούργησαν κοινωνίες όπου τα πολιτικά δικαιώματα επεκτάθηκαν, οι κυβερνήσεις ήταν υπόλογες στους πολίτες και έφεραν ευθύνη απέναντί τους, ενώ η μεγάλη μάζα του λαού επωφελήθηκε από οικονομικές ευκαιρίες. Θα δείξουμε ότι, για να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους υπάρχουν τόσο μεγάλες ανισότητες στο σημερινό κόσμο, θα πρέπει να αναδιψήσουμε το παρελθόν και να μελετήσουμε την ιστορική δυναμική των κοινωνιών. Θα δούμε ότι ο λόγος για τον οποίο η Μεγάλη Βρετανία είναι πλουσιότερη από την Αίγυπτο είναι ότι το 1688 πραγματοποιήθηκε στη Βρετανία (στην Αγγλία, για την ακρίβεια) μια επανάσταση που άλλαξε την πολιτική ζωή του έθνους και, ως εκ τούτου, την οικονομική ζωή του. Οι απλοί άνθρωποι αγωνίστηκαν για να αποκτήσουν περισσότερα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία χρησιμοποίησαν για να διευρύνουν τις οικονομικές δυνατότητές τους. Το αποτέλεσμα ήταν μια θεμελιωδώς διαφορετική πολιτική και οικονομική πορεία, η οποία αποκορυφώθηκε με τη Βιομηχανική Επανάσταση.

Η Βιομηχανική Επανάσταση και οι τεχνολογίες που γεννήθηκαν από αυτή δεν επεκτάθηκαν στην Αίγυπτο, καθώς η χώρα βρισκόταν υπό τον έλεγχο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία την αντιμετώπιζε με τον ίδιο λίγο ως πολύ τρόπο που της επιφύλαξε η οικογένεια Μουμπάρακ στη σημερινή εποχή. Η οθωμανική εξουσία στην Αίγυπτο καταλύθηκε το 1798 από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη, όμως η χώρα τέθηκε υπό τον έλεγχο της βρετανικής αποικιοκρατίας, η οποία δεν ενδιαφερόταν περισσότερο από τους Οθωμανούς για την ευημερία της. Παρόλο που οι Αιγύπτιοι αποτίναξαν το ζυγό τόσο της Οθωμανικής όσο και της Βρετανικής αυτοκρατορίας, ενώ το 1952 ανέτρεψαν τη μοναρχία, οι επαναστάσεις αυτές δεν ήταν όπως εκείνη του 1688 στην Αγγλία και, αντί να μεταβάλουν θεμελιωδώς την πολιτική ζωή της Αιγύπτου, έφεραν στην εξουσία μια άλλη ελίτ, που αδιαφορούσε για την ευημερία των απλών Αιγυπτίων όσο είχαν αδιαφορήσει οι Οθωμανοί και οι Βρετανοί. Κατά συνέπεια, η βασική δομή της κοινωνίας δεν άλλαξε και η Αίγυπτος παρέμεινε φτωχή.

Στο βιβλίο θα αναλύσουμε πώς αυτά τα υποδείγματα αυτοαναπαράγονται διαχρονικά και για ποιους λόγους μερικές φορές μεταβάλλονται, όπως συνέβη στην Αγγλία το 1688 και στη Γαλλία με την επανάσταση του 1789. Η ανάλυση αυτή θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε αν η κατάσταση στην Αίγυπτο έχει αλλάξει σήμερα και αν η επανάσταση που ανέτρεψε τον Μουμπάρακ θα οδηγήσει σε ένα νέο σύνολο θεσμών, ικανών να φέρουν την ευημερία στους απλούς Αιγύπτιους. Η Αίγυπτος γνώρισε στο παρελθόν επαναστάσεις που δεν άλλαξαν τα πράγματα, διότι αυτοί που πραγματοποίησαν τις επαναστάσεις πήραν απλά τα ηνία από εκείνους που ανέτρεψαν και αναπαρήγαγαν ένα παρόμοιο σύστη-

μα. Πράγματι, είναι δύσκολο οι απλοί πολίτες να αποκτήσουν πραγματική πολιτική εξουσία και να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η κοινωνία. Είναι όμως εφικτό, και θα δούμε με ποιο τρόπο συνέβη αυτό στην Αγγλία, τη Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά και στην Ιαπωνία, την Μποτσουάνα και τη Βραζιλία. Προκειμένου μια φτωχή κοινωνία να γίνει πλούσια, απαιτείται κατά βάση ένας πολιτικός μετασχηματισμός τέτοιου είδους. Υπάρχουν ενδείξεις ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο στην Αίγυπτο. Σύμφωνα με τον Ρέντα Μετουάλι, έναν άλλο διαδηλωτή στην πλατεία Ταχρίρ: «Μπορείς πλέον να δεις τους μουσουλμάνους μαζί με τους χριστιανούς, τους ηλικιωμένους μαζί με τους νέους, όλους να ζητούν το ίδιο πράγμα». Θα δούμε ότι αυτό το τόσο ευρύ κοινωνικό κίνημα αποτέλεσε κομβική συνισταμένη των όσων συνέβησαν στους υπόλοιπους πολιτικούς μετασχηματισμούς. Αν κατανοήσουμε πότε και για ποιους λόγους συντελούνται τέτοιου είδους μετασχηματισμοί, θα είμαστε σε θέση να εκτιμήσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια πότε πρέπει να αναμένουμε ότι αυτού του είδους τα κινήματα θα αποτύχουν, όπως συνέβη πολλές φορές στο παρελθόν, αλλά και πότε μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα επιτύχουν, βελτιώνοντας τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων.

ΤΟΣΟ ΚΟΝΤΑ ΑΛΛΑ ΤΟΣΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΡΙΟ ΓΚΡΑΝΤΕ

Η πόλη Νογκάλες χωρίζεται στα δύο από ένα φράχτη. Αν κάποιος σταθεί δίπλα του και κοιτάξει προς βορρά, θα δει το Νογκάλες της Αριζόνα, το οποίο ανήκει στην κομητεία Σάντα Κρουζ. Το εισόδημα του μέσου νοικοκυριού είναι περίπου 30.000 δολάρια ετησίως. Οι περισσότεροι έφηβοι πηγαίνουν στο σχολείο και η πλειονότητα των ενηλίκων είναι απόφοιτοι λυκείου. Παρά τις συζητήσεις για την ανεπάρκεια του συστήματος υγείας των ΗΠΑ, ο πληθυσμός είναι σχετικά υγιής και το προσδόκιμο ζωής είναι υψηλό με βάση τα παγκόσμια κριτήρια. Πολλοί από τους κατοίκους είναι άνω των εξήντα πέντε ετών και δικαιούνται ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στο πλαίσιο του συστήματος Medicare. Είναι μόνο μια από τις πολλές υπηρεσίες που παρέχει η κυβέρνηση και θεωρούνται δεδομένες από τους περισσότερους κατοίκους του Νογκάλες της Αριζόνα, όπως η ηλεκτροδότηση, η τηλεφωνική επικοινωνία, το αποχετευτικό σύστημα, η δημόσια υγεία, το οδικό δίκτυο που συνδέει την πόλη τους με άλλες πόλεις της περιοχής και τις υπόλοιπες Ηνωμένες Πολιτείες και, τελευταία αλλά όχι έσχατη, η τήρηση του νόμου και της τάξης. Οι κάτοικοι του Νογκάλες της Αριζόνα μπορούν να επιδίδονται στις καθημερινές τους δραστηριότητες χωρίς να φοβούνται για τη ζωή ή την ασφάλειά τους, χωρίς τη μόνιμη ανησυχία ότι θα πέσουν θύματα κλοπής, κατάσχεσης ή οποιασδήποτε άλλης ενέργειας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τις επενδύσεις τους στις επιχειρήσεις και τις κατοικίες τους. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι κάτοικοι του Νογκάλες της Αριζόνα θεωρούν δεδομένο ότι η κυβέρνηση, παρά τις ανεπάρκειές της και τις περιστασιακές υποθέσεις διαφθοράς, είναι ο αντιπρόσωπός τους. Μπορούν με την ψήφο τους να αντικαταστήσουν το δήμαρχο, τους βουλευτές και τους γερουσιαστές τους· ψηφίζουν στις προεδρικές εκλογές για να καθορίσουν ποιος θα ηγηθεί της χώρας τους. Η δημοκρατία είναι δεύτερη φύση γι' αυτούς.

Αντίθετα, η ζωή στη νότια πλευρά του φράχτη, μερικά μόνο μέτρα πιο πέρα, είναι διαφορετική. Ενώ οι κάτοικοι του Νογκάλες της Σονόρα ζουν σε μια σχετικά πλούσια περιοχή του Μεξικού, το εισόδημα του μέσου νοικοκυριού δεν υπερβαίνει το ένα τρίτο αυτού στο Νογκάλες της Αριζόνα. Οι περισσότεροι ενήλικοι στο Νογκάλες της Σονόρα δεν έχουν απολυτήριο λυκείου και πολλοί έφηβοι δεν πηγαίνουν στο σχολείο. Οι δε μητέρες ανησυχούν για τα υψηλά ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας. Δεν προκαλεί έκπληξη, λοιπόν, το γεγονός ότι οι κάτοικοι του Νογκάλες της Σονόρα δε ζουν όσο οι προς βορρά γείτονές τους. Επίσης, δεν έχουν πρόσβαση σε πολλές δημόσιες παροχές. Οι δρόμοι νότια του φράχτη βρίσκονται σε κακή κατάσταση. Όσο για την τήρηση του νόμου και της τάξης, ούτε λόγος. Η εγκληματικότητα είναι μεγάλη, ενώ η έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας συνιστά επικίνδυνο εγχείρημα. Πέρα από τον κίνδυνο της ληστείας, η απόκτηση όλων των απαραίτητων αδειών και το «λάδωμα» όλων των ανθρώπων σε θέσεις-κλειδιά δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι κάτοικοι του Νογκάλες της Σονόρα έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με τη διαφθορά και την ανικανότητα των πολιτικών.

Σε αντίθεση με τους βόρειους γείτονές τους, η δημοκρατία είναι γι' αυτούς μια πολύ πρόσφατη εμπειρία. Μέχρι τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις του 2000, το Νογκάλες της Σονόρα, όπως και το υπόλοιπο Μεξικό, τελούσε υπό το διεφθαρμένο έλεγχο του Θεσμικού Επαναστατικού Κόμματος (Partido Revolucionario Institucional – PRI).

Για ποιο λόγο διαφέρουν τόσο πολύ αυτές οι δύο πόλεις που ουσιαστικά είναι μία; Δεν υπάρχουν γεωγραφικές και κλιματικές διαφορές, αλλά ούτε και διαφορές ως προς το είδος των ασθενειών που ενδημούν στην περιοχή, καθώς τα μικρόβια δεν υπόκεινται στους συννοριακούς περιορισμούς ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Μεξικό. Ασφαλώς, οι συνθήκες που αφορούν την υγεία είναι πολύ διαφορετικές, αυτό όμως δεν έχει καμία σχέση με το νοσογόνο περιβάλλον· ο λόγος είναι ότι οι άνθρωποι νότια των συνόρων ζουν σε χειρότερες υγειονομικές συνθήκες και δεν έχουν επαρκή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Ίσως, όμως, να είναι οι κάτοικοι διαφορετικοί. Μήπως οι κάτοικοι του Νογκάλες της Αριζόνα είναι απόγονοι μεταναστών από την Ευρώπη, ενώ όσοι ζουν νότια των συνόρων είναι απόγονοι των Αζτέκων; Όχι. Το παρελθόν των ανθρώπων που ζουν εκατέρωθεν των συνόρων είναι παρόμοιο. Μετά την ανεξαρτητοποίηση του Μεξικού από την Ισπανία το 1821, η περιοχή γύρω από το Νογκάλες υπήχθη στη μεξικανική πολιτεία Βιέχα Καλιφόρνια και παρέμεινε σε αυτή ακόμα και μετά το Μεξικανο-αμερικανικό πόλεμο του 1846-1848. Πράγ-

ματι, μόνο μετά την Αγοραπωλησία του Γκάντζντεν* το 1853 τα σύνορα των ΗΠΑ επεκτάθηκαν μέχρι το Νογκάλες. Αυτός που εντόπισε «την όμορφη μικρή κοιλάδα Λος Νογκάλες» ήταν ο υπολοχαγός Ν. Μίτσελ καθώς επιθεωρούσε τα σύνορα. Και εκεί, εκατέρωθεν των συνόρων, ανεγέρθηκαν οι δύο πόλεις. Οι κάτοικοι του Νογκάλες της Αριζόνα και του Νογκάλες της Σονόρα έχουν κοινούς προγόνους, απολαμβάνουν το ίδιο φαγητό και την ίδια μουσική και θα αποτολμούσαμε να πούμε ότι μοιράζονται την ίδια «κουλτούρα».

Φυσικά, υπάρχει μια πολύ απλή και προφανής εξήγηση για τις διαφορές ανάμεσα στα δύο Νογκάλες, την οποία πιθανότατα θα έχετε ήδη μαντέψει: τα σύνορα που χωρίζουν τις δύο πόλεις. Το Νογκάλες της Αριζόνα βρίσκεται στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι οικονομικοί θεσμοί των ΗΠΑ αφενός επιτρέπουν στους κατοίκους του να επιλέγουν ελεύθερα το επάγγελμά τους, να σπουδάζουν και να αποκτούν δεξιότητες και αφετέρου ενθαρρύνουν τους εργοδότες να επενδύουν στις καλύτερες τεχνολογίες, που οδηγούν στην αύξηση των μισθών. Επιπλέον, οι πολιτικοί θεσμοί των ΗΠΑ τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στις δημοκρατικές διαδικασίες, να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους και να τους αντικαθιστούν εφόσον παρεκτρέπονται. Ως εκ τούτου, οι πολιτικοί παρέχουν τις βασικές υπηρεσίες (από τη δημόσια υγεία και το οδικό δίκτυο μέχρι την τήρηση του νόμου και της τάξης) που απαιτούν οι πολίτες. Οι κάτοικοι του Νογκάλες της Σονόρα αντίθετα δεν είναι εξίσου τυχεροί. Ζουν σε ένα διαφορετικό κόσμο, ο οποίος έχει διαμορφωθεί από άλλους θεσμούς. Οι διαφορετικοί αυτοί θεσμοί δημιουργούν εντελώς ανόμοια κίνητρα για τους κατοίκους των δύο Νογκάλες, αλλά και για τους επιχειρηματίες που θέλουν να επενδύσουν. Τα κίνητρα που δημιουργούνται από τους διαφορετικούς θεσμούς στα δύο Νογκάλες και, κατ' επέκταση, στις χώρες στις οποίες βρίσκονται αποτελούν το βασικό λόγο για τις διαφορές στην οικονομική ευημερία εκατέρωθεν των συνόρων.

Για ποιο λόγο οι θεσμοί των Ηνωμένων Πολιτειών συμβάλλουν στην οικονομική επιτυχία περισσότερο από τους θεσμούς του Μεξικού ή των υπόλοιπων χωρών της Λατινικής Αμερικής; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα έγκειται στον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες κοινωνίες διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια της πρώιμης εποχής της αποικιοκρατίας. Η θεσμική απόκλιση που σημειώθηκε είχε επιπτώσεις, οι οποίες διαρκούν μέχρι σήμερα. Για να κατανοήσουμε

* Έτσι ονομάστηκε το σύμφωνο αγοραπωλησίας που υπογράφηκε μετά την κατάκτηση μεγάλου τμήματος του βόρειου Μεξικού από τις ΗΠΑ το 1848 και το οποίο μεταβίβαζε στις τελευταίες μια πρόσθετη έκταση, η οποία σήμερα περιλαμβάνει τη νότια Αριζόνα και το νότιο Νιου Μέξικο. Την αγοραπωλησία διαπραγματεύτηκε ο πρεσβευτής των ΗΠΑ στο Μεξικό Τζέιμς Γκάντζντεν, με αντίτιμο 10 εκ. δολάρια. (Σ.τ.Ε.)

αυτή την απόκλιση, πρέπει να ξετυλίξουμε το νήμα αρχίζοντας από την ίδρυση των αποικιών στη Βόρεια και τη Λατινική Αμερική.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΜΠΟΥΕΝΟΣ ΑΪΡΕΣ

Στις αρχές του 1516 ο Ισπανός θαλασσοπόρος Χουάν Ντίαθ ντε Σολίς έφτασε στις εκβολές ενός ποταμού στην ανατολική ακτογραμμή της Νότιας Αμερικής. Μόλις αποβιβάστηκε στην ξηρά, ο Σολίς ανακήρυξε την περιοχή ισπανική κτήση και ονόμασε τον ποταμό Ρίο ντε λα Πλάτα, «Ασημένιο Ποταμό», καθώς οι γηγενείς πληθυσμοί είχαν στην κατοχή τους ασημί, παρόλο που ήταν κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες και ζούσαν σε μικρές ομάδες χωρίς μια ισχυρή, συγκεντρωτική πολιτική εξουσία. Όμως οι αυτόχθονες Ινδιάνοι και στις δύο όχθες του ποταμού –τόσο οι Τσαρούας που ζούσαν στη σημερινή Ουρουγουάη, όσο και οι Κεραντί που ζούσαν στις πάμπες της σημερινής Αργεντινής– δεν αντιμετώπισαν φιλικά τους νεοαφιχθέντες. Πράγματι, μια ομάδα Τσαρούας σκότωσε τον Σολίς ενώ εξερευνούσε τη νέα περιοχή που προσπαθούσε να καταλάβει στο όνομα της Ισπανίας.

Το 1534 οι Ισπανοί, που δεν είχαν χάσει ακόμα την αισιοδοξία τους, έστειλαν μια πρώτη ομάδα αποίκων από την Ισπανία, υπό την ηγεσία του Πέδρο ντε Μεντόθα. Την ίδια χρονιά ίδρυσαν μια πόλη στη θέση του σημερινού Μπουένος Άιρες. Ο τόπος ήταν ιδανικός για να κατοικήσουν οι Ευρωπαίοι. Το Μπουένος Άιρες, του οποίου η κυριολεκτική σημασία είναι «καλοί άνεμοι», έχει εύκρατο κλίμα, ήπιο. Ωστόσο, η πρώτη διαμονή των Ισπανών στην περιοχή δεν έμελλε να έχει μεγάλη διάρκεια. Δεν αναζητούσαν καλούς ανέμους, αλλά πόρους για να τους αποσπάσουν και εργατικό δυναμικό για να το εκμεταλλευτούν. Όμως οι Τσαρούας και οι Κεραντί δεν τους έκαναν τη χάρη. Αρνούνταν να δώσουν τρόφιμα στους Ισπανούς και αρνούνταν να εργαστούν όταν συλλαμβάνονταν αιχμάλωτοι. Επιτίθεντο με τα βέλη τους εναντίον του καταυλισμού. Οι Ισπανοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με το φάσμα της πείνας, καθώς δεν είχαν προβλέψει πως θα έπρεπε να εξασφαλίζουν οι ίδιοι την τροφή τους. Το Μπουένος Άιρες δεν ήταν το μέρος που είχαν ονειρευτεί. Δεν μπορούσαν να εξαναγκάσουν τους αυτόχθονες κατοίκους να εργαστούν. Η περιοχή δε διέθετε κοιτάσματα αργύρου ή χρυσού προς εκμετάλλευση, ενώ το ασημί που είχε δει ο Σολίς στην πραγματικότητα προερχόταν από το κράτος των Ίνκα στις Άνδεις, που βρισκόταν δυτικά.

Παράλληλα με τις προσπάθειές τους να επιβιώσουν, οι Ισπανοί άρχισαν τις εξερευνητικές αποστολές προκειμένου να βρουν μια νέα περιοχή που θα είχε